

Dvě stati o umění

Hudba a poezie

Hudba je uměním probíhajícím v čase a vytvořeným ze zvuků. Rytmus, melodie, harmonie, dynamika, agogika, metrum a koloristika (barva) jsou části hudby nerozlučně propletené do proudu zvuků. Hudba a poezie mají společný pramen: meliku (Melika - 1. starořecká písňová lyrika, 2. melodická složka skladby, pozn. překladatele). Poezie, stejně jako hudba, se skládá z rytmu, melodie, harmonie (souznění), intenzity (síly), metra a zabarvení. Poezie, podobně jako hudba, je proudem zvuků, proudem slov (slabik, hlásek).

Rytmus je posloupnost zvuků (slov, sylab) kratších a delších, slabých a silných, uchopených do schémat (konvencí). Melodie je posloupnost (v rytmu) zvuků (slabik) s různou výškou spojených do sekvencí. Harmonie je souznění nejméně třech zvuků (slov) a posloupnost těch souznění. Dynamika je intenzita (síla) zvuku (hlasu, slova). Agogika je čas potřebný na vykonání díla charakterizující tempo vykonání hudby (poezie) a změny tohoto tempa. Metrum je rozložení zvuků (slabik, samohlásek) akcentovaných a neakcentovaných (stopy!). Koloristika (barva) je imanentní vlastnost zvuku (slova), závisící na nástroji (hlasu) a způsobu vykonání díla. Jsou to vlastnosti společné poezii a hudbě jako imanentně melickým pozůstatkům.

Poetická hudba a hudební poezie. Zpoetizovat hudbu a zhudebnit poezii. Hudba jako poezie. Poezie jako hudba. Nová melika. Poesiohudba. Ut musica poiesis [Ať je hudba jako poezie]. Ut poiesis musica [Ať je poezie jako hudba]. Zvuk vzniká chvěním elastického pružného těla (struny, disku, blány, sloupu vzduchu v trubce). Zvuk je složený z prostých tónů (aliquótů) zvaných harmonická konstanta. V poezii jsou protějškem aliquót písmena (abeceda). Vlastnostmi zvuku jsou: výška (v závislosti na frekvenci chvění), hlasitost (závislá na energii a velikosti chvějícího se povrchu těla), čas trvání a barva (závislá na množství, výběru a velikosti chvění harmonických prvků). Podobně je tomu v poezii. Slova mají výšku,

hlasitost, čas trvání a barvu (závislé na složení písmen a slabik např. ve slově).

Lidský hlas je přirozený hudební nástroj, kde zdrojem zvuků jsou hlasové struny a výška zvuku záleží na jejich délce a stupni jejich napětí. Poezie je vydobývána s pomocí přirozeného hudebního nástroje, jakým je lidský hlas. Tehdy zní poezie v úplnosti. Poezie je recitována. Poezie se čte nahlas.

Každý nástroj má svůj odlišný zvuk, charakter. Každý z nástrojů má odlišnou osobnost, vlastní „duši“. Hudebník, jenž necítí „duši“ nástroje, nikdy nedosáhne dokonalosti. „Duše“ je v nástroji tím, co je nepojmenovatelné, nemateriální, co dává nepopsatelný půvab, co rozhoduje o vlastnostech jeho přirozenosti. Podobně každý básník má svůj vnitřní „nástroj“, na který by se měl naučit hrát. Každý umělec má jiný „nástroj“, protože každý je jinou, odlišnou osobou. Umělcův vnitřní „nástroj“ se nazývá genré. Hudba, kromě poezie, je duchovním způsobem na to, abychom se povznegli nad hmotu. Způsobem povznesení v hudbě je symfonický orchestr, v poezii sbor. Bohatě aranžmá a instrumentace mohou dát výraz plnosti jak v hudbě, tak v poezii. Instrumentace v poezii spočívá v použití různých prostředků výrazu (jako v hudbě - různých nástrojů).

Poezie a hudba směřují k transcendenci. Jsou nejbližší Bohu svými emocemi (chvění) a mysteriózními dojmy. Povinností básníka je hudbu důkladně poznat. Hudba je schopna navrátit člověka k Bohu a obnovit ducha pomocí transcendence krásných zvuků. Hudba je transcendencí ze své podstaty, protože překračuje hranice nástrojů.

Symfonický orchestr je explozí harmonie nástrojů a Bůh je explozí harmonie živlů. Bůh je Čistá Harmonie a Čistá Hudba, o které ateisté nemají ponětí, dokud nenastoupí ten okamžik - milost navracená z disonance k Harmonii Světa. Bůh je Konečností, hudba je nástrojem v ruce Boha. Hudba je zvukem v milosti Harmonie a z ní vydobytých zákonů. Básnický sbor napodobuje andělský chór. Oratorium milosti je chorální poezií.

Nové formy poezie by měly čerpat z hudebních vzorů. Poezie by měla být jako tanec. Rovnoměrné tempo a zdůrazňování charakteristického rytmu by mělo vyznačovat dobrou poezii. Poezie by však neměla přijímat vlastnosti populárních tanců, ale jít ve směru uměleckých stylizovaných tanců skládaných s myšlenkou poslechu (nikoli tance), vytvářených na tanečních rytmech jednotlivých tanečních žánrů. Mohli bychom najít roztačené východisko z krize poezie 20. století (volného verše upadajícího do prózy). Tance (allemanda, beguin, bolero, bourrée, kanconeta, courante, frotolla, gagliarda, gavota, gigue, krakováček, kujavák, levrel, lipka, madrigal, mazurek, menuet, motet, oberek, pavana, polka, polonéz, rondo, sarabanda, serenáda, siciliana, tarantela, troják, virelai, valčík...) jsou inspirací, nikoli schématem rytmů poezie. Uzdraví její rozviklaný rytmus – vlivem volného verše a osvobozených slov – a ztracené metrum.

Dějiny hudby a poezie jsou propletené na tak četných místech, že bychom je neměli od sebe oddělovat. V prehistorii první zpěváci-tuláci předávali emoce (slova). Ve starověku je hudba uměním magickým. Prvními profesionálními hudebníky a básníky jsou kněží (šamani). Kultovnost a dvorskost se pojí s hymny – zpěvy na počest božstva nebo vládců. Hudba má magickou moc. Podobně jako slova – zaklínání zpívaná jenom na pozadí hry nástrojů. V prvotní hudbě nebyl rozdíl mezi tvůrcem a interpretem. Tvůrce byl interpretem, improvizátorem hudby, meliky. Improvizoval, protože v té době nebyly známy noty. Rovněž ve starověkém Řecku se nerozlišuje mezi tvůrcem a interpretem. Řekové však již zapisovali hudbu na vázách a papýrech. Dithyramby, elegie, epicedia, epitafia, epithalamia, hymny, peány – to byla zpívaná poezie, básnické zpěvy. Sáháme ještě dál, do židovské kultury. Hebrejské **Žalmy** jsou čistou poezií! Můžeme sice pochybovat, jestli jsou to **Davidovy Žalmy**, ale Bible mluví o tom, kdo **Žalmy** skládal a zároveň zpíval.

Skladateli děl byli zpočátku zpěváci. Sbor ve starověkém dramatu je zvláštní kapitolou existence poezie a hudby. Stav nerozlišení interpreta a skladatele se udržel v pozdním středověku. Meistersingři, minnesängři, ribaldové, skaldové, bardové, trubadúři, truvéři, vajdeloti... Kromě toho jsou ze středověku známy příklady skvělého spojení poezie a hudby.

Latinské (gregoriánský chorál, ambroziánský chorál) a pravoslavné (kánony, oktoich[též oktoechos; z řeč. „osmihlasník“ – je liturgická kniha v církvích byzantského obřadu, která obsahuje proměnlivé části bohoslužeb na dny v týdnu.], hymny).

Co nám zůstalo ze starořecké hudby, kdy nebyly známy noty? Názvy, jenom názvy. Tón, melodie, rytmus, harmonie, diatonika, chromatika, enharmonie, chór, orchestr, pojmy intervalů, stupnic (aiolská, dórská) a názvy písní. A étos, morální vlastnost. Z krásných melodií zůstaly jenom názvy.

Co nám zůstalo po středověké hudbě? Neumy, melismata, tropy, sekvence, brevis, longa. Vše, co pak nastoupilo v hudbě, nebylo tak revoluční jako vynález **Guida z Arezza** v 10. století. Noty! Guido vymyslel linie pro neumy, solmizaci (ut-re-mi-fa-sol-la) a oktávy!

Z renesance jsme podědili tabulatury, tokáty, sonáty, polyfonickou fakturu, kánon, fugu, imitaci hlasů, vícehlasé invence. Z baroka basso continuo, cameratu, operu, ouverturu (úvod k opeře), suitu, concerto grosso.

To vše se může zdát mrtvé těm, kteří hudbu neznají. Uvedené formy hudby by se měly přenést do poezie. Poezii je možné tvořit v různých škálách. Všechny vedou k nevidomému, neslyšitelnému, k Tvůrci věčné hudby a Tvůrci škál, které člověk jenom odhalil v přírodě. Podobně je tomu s poezií. Poezie, stejně jako hudba, čeká hotová od počátku existence, aby ji odhalil skladatel-básník. Umění je od počátku, stejně jako Slovo, protože Slovo je počátkem umění.

Básník a osobní počítač

Básník zapisuje. Texty jsou jeho pamětí. Texty uspořádává v souladu s přijatým programem. Básník je nejlepším počítačem, tedy univerzálním přístrojem k ukládání virtuálního světa v prostoru a čase. Jeho program je umělecký. Básník jako elektronový mozek ukazuje svět přetvořený jinak, překombinovaný, zdánlivě analogově, analogicky, ale i digitálně, v přepočtu na znaky. Bity. Básník přetváří záznamy světa (vykonává záměrné řetězce operací na souboru slov s cílem jejich zformátování). Básník je nejlepším počítačem. Autor-básník je univerzálním přístrojem. Tvůrcem k shromažďování, zpracovávání a zpřístupňování jiným – jiného světa. Žádný stroj umělce nezastoupí.

Básník je organickou i neorganickou bází dat a sonancí, konsonancí, rýmů, živý tezaurus slov, obrazů, metafor, názvů, tvůrčí katalog versifikací, škál a všech prostředků výrazu. V básníkově jsou především shromážděny hodnoty, nejvyšší myšlenky, kterými autor rozhoduje o tom, jak zformátovat dílo podle jednotných kritérií. Takové zformátování vyznačuje pouze jeho styl a ideový program. Básník je organickým počítačem uvědomujícím si sebe sama, obdařeným city a intuicí. Jako disk počítače se stále točí kolem vlastních obsesí a pak náhle vrhá diskem do posmrtného života, k idejím. Básníková fantazie bije do virtuálních světů. Neboť jedinou metodou tvoření je metoda emocionální intuice, tedy heuréza. Umělec. Bit heurézou. Tak vznikají artefakty. Poezie je informací o nitru člověka. Umění je světlem informace. Co je možné říct více o tajemství umění? Je možné něco říct o tajemství?

Připravil a z polštiny přeložil Libor Martinek.

Marek Mariusz Tytko (1967) je krakovský básník z tzv. generace Jana Pavla II., tvůrce nového směru v polské nábožensko-filozofické lyrice, propagátor programu poesiosofie (filozofické poezie) a metafyzické poezie. Zakladatel uměleckého směru zvaného eschatologismus. Vydal mj. sbírky poezie *Spotkanie Innego, Znak Światta, Koncerty metafizyczne*, z nichž první vyšla v r. 2009 česky v překladu L. Martinka. Překlady publikovaných dvou statí pocházejí ze souboru *Eschatologizm, Szkice z teorii i teologii sztuki (Eschatologismus, Statě z teorie a teologie umění)*, který vyšel v roce 1998 v nakladatelství *Eschaton* v Krakově.

Libor Martinek je český bohemista a polonista, působí na Slezské univerzitě v Opavě, překladatel z polštiny, angličtiny a ukrajinštiny, literární kritik a básník. Je laureátem letošního 67. ročníku literární Ceny Svazu polských spisovatelů v zahraničí se sídlem v Londýně. Cenu převezme v květnu ve Varšavě.